

IN MEMORIAM

JOSIP KLEMENC

4. III. 1898 — 28. IX. 1967

V kratkem času poldruega leta je zadel slovensko arheologijo drugi težki in nepopravljivi udarec. Spomladi leta 1966 smo se morali posloviti od nje-nega velikega mojstra, ki je tako močno dvignil ugled ljubljanske arheologije, jeseni leta 1967 pa se je za vselej ločil od nas njegov najbližji sodelavec in prijatelj.

Josip Klemenc je šel — čeprav je bil rojen v Ljubljani — na življenjsko pot kot kmečki fant iz ljubljanske okolice, vse življenje trdno zvezan s svojim domom v Dolu. Srednjo šolo je obiskoval v bližnjem mestu, po maturi na klasični gimnaziji (1917) pa se je napotil v Zagreb študirati geografijo, zgodovino in arheologijo. Arheološka veda, ki ji je posvetil največ svojega življenja in dela, je bila predstavljena v tej skupini le kot stranska veja študija, saj niti tedaj, niti pozneje do 1945 na filozofskih fakultetah pri nas ni bila predstavljena v študijskih skupinah na drugačen način. Študij je končal najprej s profesorskim izpitom (1922), pozneje pa ga je l. 1929 dopolnil z doktoratom na podlagi disertacije iz antične zgodovine »Dislokacija rimske vojske v Panoniji v prvem stoletju po Kr.«, neobjavljeno).

S svojim delom je začel kot srednješolski profesor v Ptuju in Celju, a že v začetku januarja 1923 je odšel v Zagreb, kjer je v arheološko-historičnem oddelku Narodnega muzeja skrbel za obsežno numizmatično zbirko in jo kot kustos uredil, šele proti koncu dvajsetih let pa se začel obračati posebej v arheološko smer, nekaj pod vplivom Hoffillerja (gl. 38 v bibliografiji), še bolj pa s specializacijo pri Nemškem in Avstrijskem arheološkem institutu (v letih od 1929 do 1931), zlasti pri praktičnem uvajanju v izkopavanje pri odkrivanju Duela pri Paternionu nad Beljakom pod vodstvom prof. R. Eggerja. Odtlej se je usmerjal — zlasti v zvezi s svojim delom pri »arheološki karti Jugoslavije« (6, 8, 9) in s sodelovanjem pri izkopavanjih (Senj, Vučedol) — vedno bolj jasno v arheologijo, toda nenadna upokojitev s strani kvislinške oblasti (21. aprila 1942) je pregnala še ne petinštiridesetletnega strokovnjaka z njegovega delovnega mesta, tako da se je umaknil v domačo vas. Tako je bil 25. aprila 1946 ob povojnem obnavljanju filozofske fakultete postavljen na njej kot izredni profesor (od leta 1951 kot redni) za klasično arheologijo in antično zgodovino, ker je bilo to mesto med vojsko izpraznjeno. Tu je ostal poslej ves čas do svoje prezgodnje smrti, kolikor ni včasih terjalo daljše odsotnosti izkopavanje (zlasti v Sempetru, kjer pa je bila seveda tedaj tudi praktična šola za študente arheologije).

Profesor Klemenc je začel svoje znanstveno delo kot numizmatik (2, 3, 7, 11), disertacija pa ga je poleg tega potisnila v smer provincialne arheologije in zgodovine, kamor ga je vodila seveda tudi skrb za izkopavanja na področju muzeja, v katerem je bil zaposlen (1, 4, 5). Delo za arheološko karto Jugoslavije (lista »Ptuj« in »Rogatec« je obdelal skupaj s prof. B. Sario, list »Zagreb« pa sam — gl. 6, 8 in 9, k temu pa še 10 in 12) je bilo res že sistematičnejše in bolj zahtevno, poleg tega pa je pomenilo zlasti delo na listu »Zagreb« zanj novo šolo, ki se je vedno rad in s hvaležnostjo spominjal: ko je s prof. Hauptmannom prediskutiral uvod in ves tekst, so se mu odprla mnoga spoznanja o medsebojni povezanosti arheologije, zgodovine in historične geogra-

fije ter še posebej o večji dognanosti, ki jo upoštevanje zgodovinske metode omogoča doseči tudi na arheoloških področjih.

V tem sistematičnem delu je gotovo že prerasel okvire zgolj muzejskega rimsko-provinsialnega arheologa. Povsem drugačno delo na fakulteti, tako drugačno od muzejskega, ki ga je bil vajen, pa mu je — že skoraj petdesetletnemu — vendar sprva povzročalo nekatere težave. Rekel bi, da jih je laže zmagoval v širšem okviru precej široko zasnovanih predavanj (o zgodovini Rima po tri leta, prav toliko o zgodovini stare Grčije in helenističnih držav; o antični umetnosti do šest let) — kjer je predavanja iz rimske zgodovine rad tudi vsaj delno povezal s provincialno, posebej s podonavsko in balkansko zgodovino, medtem ko je Grke obravnaval prvič šele deset let po prihodu na fakulteto — kakor v krajših sintetičnih pregledih, ki potrebujejo jasnejše izoblikovanje pglavitnih sestavin zgodovinskega razvoja (prim. oblikovanje krajšega pregleda zgodovine našega državnega ozemlja v antiki v sodelovanju s prof. F. Gestrinom, 36). Tudi struktura njegovih predavanj je izražala po svoje pot, ki ga je pripeljala na mesto akademskega učitelja (približno četrtnina njegovih predavanj med leti 1946/47 in 1966/67 je bila posvečena širši antični zgodovini, seveda zgolj v mejah »klasične« zgodovine Grčije in Rima; skoraj vsako leto je imel kak kurz napol ali povsem »provincialen« značaj; veliko pozornost je posvečal rimskim privatnim in državnim »starinam«, medtem ko je bil dvourni kurz vselej posvečen tudi grški ali rimski umetnosti, največ plastiki; v zadnjih letih je predaval tudi uvod v arheologijo in — po Koroščevi smrti — tudi muzeologijo; redko se je pri tem delu omejil le na predpisanih šest ur — niso bila redka leta, ko jih je dosegel tudi do deset).

Znanstveno delo pa so mu tudi po njegovem prihodu na filozofsko fakulteto določala še vedno predvsem izkopavanja, ki se jih je udeleževal ali jih vodil v Ptuj, Celju in zlasti v Šempetru v Savinjski dolini, kjer je odkril znamenito rimsko civilno grobišče, ki je bilo restavrirano in stoji sedaj kot spomenik antičnega provincialnega življenja, s katerim je za vselej povezano prav Klemenčevo ime. Poleg tega ga je pritegnila posebej le še antična podoba in zgodovina mesta, s katerim je bil zvezan večji del njegovega življenja, Emone, ki ji je poklonil moderno monografijo (43; posebej o krščanstvu z uporabo nekaj novih najdb št. 74 in 83; poleg tega oc. 52).

Vendar se je tudi v znanstvenem delu šele sedaj prav razmahnil in segel globlje v analizo delno zgodovinskih, še bolj pa umetnostnomotivnih sestavin najdb. V obravnavi poznoantičnega kastela na Ptujskem gradu je zajel vso zgodovino tega okoliša od markomanske vojne do konca langobardske oblasti (14, str. 6—81; o še odprtih vprašanjih prim. oc. J. Kastelica v ZČ V, 1951, 327—330), k njej pa se je vrnil še enkrat z obravnavanjem vojske med Teodozijem in Maximusom (34), s katerim pa je hkrati navezal na svoje staro delo pri listih »Zagreb« in »Ptuj« arheološke karte Jugoslavije. Večkrat je obravnaval tudi posamezne ptujske najdbe (13, 21, 22, 32). Podobno je začel tudi pri Celeii s poročili o posameznih najdbah (17, 19, 20) ter o izkopavanjih na Sadnikovem vrtu (54), prav to izkopavanje pa ga je privedlo do orisa vse zgodovine Celeie v antiki, v širšem pokrajinskem okviru ter s posebej naglašeniimi keltskimi sledovi v tem prostoru (72).

Največ dela pa je posvetil seveda »svojemu« rimskemu civilnemu grobišču v Šempetru. Dobra tretjina vsega, kar je napisal, je posvečena obravnavanju teh odkritij. Sprva se je omejeval le na krajše preglede najdb (30, 31, 33, 35, 44), pozneje pa je vendar uspel podati v posebni knjižici podrobnejšo podobo grobišča in pregledno analizo njegove umetnostnozgodovinske vsebine (69; gl. tudi 37, 58, 48, 68 in 70). Velika večina teh del je posvečena analizi tipov grobnih spomenikov (40, 50, 55, 65), zgodovinskim vprašanjem (41, 63, 56, 66, 67, 81), pri katerih se vedno zopet pojavlja vprašanje keltske dediščine v okolišu Celeie, in napisom (19, 24, 62, 75), zlasti pa mitološkim in drugim v življenjem in smrtjo simbolično povezanim motivom in motivnim nizom na spomenikih (47, 49, 53, 57, 59, 60, 64, 82). Žal ni mogel več sam do kraja pripraviti končne objave velike najdbe, ki bo kljub temu ostala v znanosti zvezana z njegovim imenom, pravi Klemenčev spomenik. Le prvi del, katalog

najdb, je zapustil v konceptu že do konca urejen, tako da je mogel svojemu učencu Petru Petruju še na smrtni postelji naložiti zadnjo »nalogo«, naj oskrbi njegov čistopis. Pri drugi nalogi — zgodovinski in umetnostni analizi najdb — se bo pa mogel sicer v marsičem opreti na delne Klemenčeve analize, toda veliko dela ga še čaka, da bo tudi v tej obliki postavil spomenik svojemu učitelju.

Le redko se je spustil Klemenc v druga vprašanja — v obravnavo napisov izven omejenih najdb (18, 29) ali kake najdbe izven prostora, ki mu je veljalo njegovo posebno delo (23). Tudi razprava o panonskem limesu ni izjema, saj je tesno povezana s problematiko njegove doktorske teze (71, 77). Nemara se je prav zaradi tega le redko dal pregovoriti k pisanju kake ocene.

Morda se bo zdel na prvi pogled komu obseg v bibliografiji izkazanega dela skromen. Toda to je delo pravega arheologa. In to delo je res delo svoje vrste. Za vsakim spisom so skrite desetine in desetine ton prekopane in pazljivo presejane zemlje, dviganja težkih blokov šempetrskih spomenikov, s pravimi »iskalnicami« obnovljene oblike zdrobljenih predmetov, skratka, pravo težaško delo, ki je Klemenca včasih za dolge mesece trgalo od doma. Gotovo nosi tudi vse to svoj delež pri Klemenčevi bolezni in prezgodnji smrti, ki nas je vse s svojo hitrico presenetila. Če smo ga srečevali v zadnjih mesecih življenja na fakultetnem hodniku, je bil prav tako kot vselej — malo počasen, zasopel in vselej zelo hitro preglasen — razen tedaj, ko se mu je zlomil glas ob koncu spominskega govora prijatelju Korošču. Prav tako pripravljen ustreči vsem, kar je mogel, kot v zadnji pomladi mojega očeta, ko je takoj prisedel v avtomobil in se peljal v Šempeter razkazati svoje rimsko grobišče. Nič ni kazalo na to, kar nas je čakalo ob začetku novega semestra — nekaj tednov boja za življenje in nato zadnje slovo v domači hiši in na pokopališču v domači vasi, kjer se je njegovim prijateljem trgala beseda ob slovesu nad krsto, kot se je Klemencu poldrugo leto prej na fakultetni seji.

Bogo Grafenauer

BIBLIOGRAFIJA

delo dr. Josipa Klemenca¹

1928

1. **Nov rimski vojnički napis iz Osijeka.** VHAD, N. S. XV, 1928, 271—274 + 1 sl.

1933

2. **Nalaz rimskih republikanskih i Augustovih denara iz Ličkog Ribnika.** Numizmatika I, Zagreb 1933, 12—14.

1935

3. **Ostava u Ličkom Ribniku.** VHAD, N. S. XVI, 1935, 82—125 + III table + 1 načrt + 2 sl.
4. **Ranorimski napis iz Siska.** VHAD, N. S. XVI, 1935, 67—68 + 1 sl.
5. **Rimsko Groblje u Maksimiru kraj Zagreba.** VHAD, N. S. XVI, 1935, 126 + 1 sl.

¹ Pri sestavi bibliografije sem sicer pritegnil najprej obe bibliografiji, v katerih je pokojni sam popisal svoje delo — do maja 1956 je bila objavljena v knjigi Univerza v Ljubljani, Biografije in bibliografije univerzitetnih učiteljev in sodelavcev, Ljubljana 1957, 57 sl., od tedaj do konca leta 1966 pa mi je kot uredniku gradiva s filozofske fakultete v drugi knjigi te vrste dal lastni popis dela 13. aprila 1967 — vendar je kontrola ob sestavljanju te bibliografije pokazala, da sta bili obe pokojnikovi nepopolni. Od leta 1945 naprej sem pri izpopolnjevanju podatkov koristno uporabljal arheološko bibliografijo v Arheološkem vestniku (AV), v vrsti prejšnjih publikacij pa je morda še vedno ostala kaka vrzel. Uporabljam iste kratice kot univerzitetna publikacija.